

Wyrok z dnia 22 czerwca 2005 r.

I UK 352/04

Prawo do renty osoby, która stała się niezdolna do pracy po ukończeniu 30 lat życia oraz udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny, stosownie do art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) powstaje wówczas, gdy spełnione są także przesłanki z art. 58 ust. 2 tej ustawy.

Przewodniczący SSN Maria Tyszel (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 22 czerwca 2005 r. sprawy z odwołania Stanisława F. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o rentę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 października 2004 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. decyzją z dnia 20 sierpnia 2003 r. odmówił ubezpieczonemu Stanisławowi F. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Suwałkach wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2004 r. [...] zmienił powyższą decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na czas od 10 lipca 2003 r. do 9 lipca 2005 r. Sąd Okręgowy ustalił, iż ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy przez okres dwóch lat. Niezdolność ta istnieje od 27 maja 2003 r., czyli od daty wystąpienia z wnioskiem o rentę. Okres ubezpieczenia zakończył się 31 grudnia 1997 r., przy czym w ostatnim dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności do pracy ubezpieczony udowodnił 4 lata okresów składko-

wych, natomiast łącznie w całym okresie ubezpieczenia 28 lat, 4 miesiące i 6 dni okresów składkowych, nie wykazując okresów nieskładkowych.

Dokonując zmiany zaskarżonej decyzji, Sąd pierwszej instancji powołał się na przepis art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., zwanej dalej ustawą o FUS) w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2003 r., wobec czego, w jego ocenie, skoro znowelizowany przepis przewiduje dla całkowicie niezdolnego do pracy mężczyzny okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze co najmniej 25 lat, nie ma potrzeby ustalania, czy osoba w wieku powyżej 30 lat legitymuje się pięcioletnim okresem składkowym i nieskładkowym przypadającym w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub powstania niezdolności do pracy. Sąd Okręgowy za podstawę przyznania renty Stanisławowi F. uznał art. 57 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy o FUS.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku - na skutek apelacji organu rentowego - wyrokiem z dnia 5 października 2004 r. [...] zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że przyznał ubezpieczonemu prawo do renty od 1 października 2003 r., a w pozostałym zakresie oddalił apelację. Według Sądu Apelacyjnego, ubezpieczony spełnił warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, określone w art. 57 ust. 2 ustawy o FUS, a ustawodawca poprzez nowelizację ustawy o FUS z dniem 1 października 2003 r. wyłączył wprost stosowanie art. 57 ust. 1 pkt 3 do osób całkowicie niezdolnych do pracy, ze stażem ubezpieczeniowym w wymiarze 25 lat w przypadku mężczyzn. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, art. 57 ust. 1 i 2 ustawy o FUS samodzielnie reguluje uprawnienia do renty osób całkowicie niezdolnych do pracy z określonym stażem ubezpieczeniowym bez potrzeby odwoływania się do art. 58 ust. 1 i 2 ustawy o FUS. Zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji Sąd Apelacyjny uzasadnił okolicznością, iż skoro zmieniony przepis art. 57 ust. 2 ustawy o FUS obowiązuje od 1 października 2003 r., renta na tej podstawie nie może być przyznana za okres wcześniejszy.

Kasację od wyroku Sądu Apelacyjnego złożył organ rentowy, który skarżąc w całości wyrok, wniósł o jego zmianę „w całości” i oddalenie odwołania. Kasację oparto na „rażącym naruszeniu przepisów prawa materialnego” - art. 57 ust. 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o FUS, „poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 57 ust. 2 powołanej ustawy wskutek przyjęcia, że wnioskodawca spełnia wszystkie warunki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy, pomimo

że w dziesięcioleciu przed dniem złożenia wniosku o rentę i przed dniem powstania niezdolności do pracy nie udowodnił wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, określonego w art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o FUS".

Jako okoliczność uzasadniająca rozpoznanie przedmiotowej kasacji wskazano potrzebę wykładni art. 57 ust. 2 ustawy o FUS z uwagi na poważne wątpliwości przy interpretacji tego przepisu, w szczególności wyjaśnienie, jakie warunki powinny zostać spełnione w celu nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Skarżący powołał się także na brak orzecznictwa opartego na przepisie art. 57 ust. 2 ustawy o FUS, wprowadzonego nowelizacją od dnia 1 października 2003 r. Ponadto, podniesiono, że zaskarżony wyrok narusza prawo, przyznając wnioskodawcy świadczenie rentowe, mimo że nie zostały spełnione wszystkie warunki z art. 57 ust. 1 ustawy o FUS.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Uzasadniony jest podniesiony w kasacji zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 57 ust. 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o FUS, poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że wnioskodawca spełnia wszystkie warunki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy, pomimo że w dziesięcioleciu przed dniem złożenia wniosku o rentę i przed dniem powstania niezdolności do pracy nie udowodnił wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, określonego w art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o FUS.

Przede wszystkim należy przypomnieć, że od początku wprowadzenia w systemie ubezpieczeń społecznych świadczenia rentowego przysługującego w związku z niezdolnością do pracy, a więc zarówno w stanach prawnych istniejących przed 1 stycznia 1999 r., jak i po wejściu w życie ustawy o FUS, warunkiem uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy (uprzednio zwanej rentą inwalidzką) było kumulatywne spełnienie następujących wymagań: 1) określony stan zdrowia powodujący inwalidztwo, obecnie niezdolność do pracy, 2) posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia z okresami równorzędnymi i (lub) zaliczalnymi, aktualnie - składkowymi i nieskładkowymi oraz 3) powstanie niezdolności do pracy w ściśle przewidzianych okresach czasu. Od 1 stycznia 1999r. warunki, od spełnienia których uzależnione jest prawo do tego świadczenia, określa art. 57 ustawy o FUS. Zgodnie z jego ust. 1 renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącz-

nie następujące warunki: jest niezdolny do pracy (pkt 1), ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy (pkt 2) a jego niezdolność do pracy powstała w okresach wymienionych w pkt 3 albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów. Konkretyzacją art. 57 pkt 2, jest art. 58 ustawy o FUS określający minimalną ilość okresów składkowych i nieskładkowych, w których powstała niezdolność do pracy, wymaganych do powstania prawa do renty dla poszczególnych grup wiekowych. Dla osób, których niezdolność ta powstała w wieku powyżej 30 lat ustawodawca w ust. 2 tego przepisu przewidział dodatkowy warunek uzależniający powstanie prawa do renty od wykazania wymaganych okresów składkowych (i nieskładkowych) w określonym przedziale czasowym: „w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszenie wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.” Z dniem 1 października 2003 r. rygoryzm, przewidziany w art. 57 ustawy o FUS co do warunków koniecznych do uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, został złagodzony nowelizacją tego przepisu, wprowadzoną w art. 24 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz.1268) poprzez dodanie do art. 57 przepisu ust. 2 o treści: „przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy.” Zmiana ta miała na celu umożliwienie tym osobom ubezpieczonym, które stały się całkowicie niezdolnymi do pracy, a posiadającym okresy składkowe (z nieskładkowymi) w ilości znacznie przekraczającej wymiar wskazany w art. 58 ustawy o FUS, uzyskanie prawa do renty z tej niezdolności, po spełnieniu dwóch pierwszych, z trzech wyżej przytoczonych warunków. Zatem tylko te osoby - całkowicie niezdolne do pracy i posiadające wymagany okres składkowy i nieskładkowy w ilości wskazanej w art. 57 ust. 2 omawianej ustawy - mogą od 1 października 2003 r. uzyskać rentę z tytułu niezdolności do pracy, także wówczas, gdy ich niezdolność do pracy powstała w okresach innych, niż wymienione w ust. 1 pkt 3 tego przepisu, a także po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu składkowego lub nieskładkowego. Przykładowo, można wymienić, że osoba, której niezdolność ta powstała w okresie niewykonywania pracy, spowodowanym koniecznością sprawowania opieki nad innym, niż dziecko członkiem rodziny, względnie w okresie nauki w szkole wyższej, w warunkach określonych w art. 7 pkt 7 lub pkt 9 ustawy o FUS, uzyska prawo do renty w razie całkowitej niezdolności do pracy i wykazania 20 (25) lat okresów składkowych. Zaprezentowany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku pogląd Sądu, że „przepis art. 57 ust.1 i

2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS samodzielnie reguluje uprawnienia do renty osób całkowicie niezdolnych do pracy z określonym stażem ubezpieczeniowym bez potrzeby odwoływania się do art. 58 ust. 1 i 2 ustawy" nie znajduje uzasadnienia, skoro art. 57 ust. 2 wyraźnie odwołuje się tylko do punktu trzeciego art. 57 ust. 1 ustawy o FUS, czyli do tej części przepisu, która wymienia okresy powstania niezdolności do pracy uprawniającej do renty. Generalna zasada powstania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ustanowiona w art. 57 ust. 1 ustawy o FUS, to nie tylko wymagany okres ubezpieczenia i niezdolność do pracy, lecz także związek pomiędzy powstaniem tej niezdolności w niektórych okresach składkowych lub nieskładkowych z określonym czasem. Przepis art. 57 ust. 2 ustawy o FUS stanowiący wyjątek od tej zasady, jako szczególny, podlega wykładni ścisłej. Skoro więc jednoznacznie pozwala on na niestosowanie wobec ubezpieczonych, których dotyczy wymaganie z art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy o FUS, to żadna z metod wykładni nie uprawnia wniosku, że obejmuje on również wymaganie z jej art. 57 ust. 1 pkt 2. Zasadny jest więc pogląd wyrażony w kasacji, iż pięcioletni, wymagany przez ustawę okres składkowy i nieskładkowy, w przypadku niezdolności powstałej po ukończeniu 30 roku życia, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy także w odniesieniu do mężczyzn, legitymujących się łącznym okresem składkowym i nieskładkowym wynoszącym co najmniej 25 lat. Odpowiadając na przedstawione w kasacji zagadnienie, Sąd Najwyższy wyraża pogląd, że stosownie do art. 57 ust. 2 ustawy o FUS prawo do renty osoby, która stała się całkowicie niezdolna do pracy po ukończeniu 30 lat życia, i udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny powstaje wówczas, gdy spełnione zostaną także przesłanki z art. 58 ust. 2 tej ustawy.

Mimo uwzględnienia kasacji organu rentowego, opartej jedynie na zarzucie naruszenia przepisów prawa materialnego, Sąd Najwyższy nie uwzględnił wniosku o zmianę zaskarżonego wyroku „w całości i oddalenie odwołania ubezpieczonego od decyzji ZUS”. Pomijając wadliwość wniosku, w którym pominięto wyrok pierwszoinstancyjny, to ustalenia stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku nie są wystarczające dla merytorycznego rozstrzygnięcia, ponieważ Sąd Apelacyjny swe postępowanie ograniczył do konstatacji, że wnioskodawca wykazał na przestrzeni całego życia 28 lat okresów składkowych i nieskładkowych oraz jest całkowicie niezdolny do pracy od 27 maja 2003 r., natomiast - mimo zebrania dokumentacji lekarskiej z

okresu poprzedzającego tę datę - nie ustalił, kiedy stał się on przynajmniej częściowo niezdolny do pracy, czyli czy spełnił warunek przewidziany w art. 58 ust. 2 ustawy o FUS.

Z powyższych względów, skoro podstawa kasacji okazała się usprawiedliwiona, a zaszła konieczność przeprowadzenia w sprawie postępowania dowodowego, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====